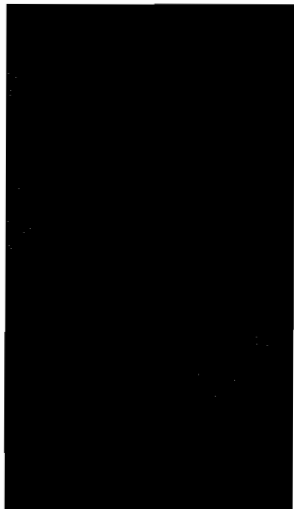

2007
Nr. 3

„Naujojo
Židinio-Aidu“
priedas

KNYGŲ AIDAI

recenzijos • apžvalgos • anotacijos

Tomu Vyšniausko nuotr.

Gabrielė Gailiūtė apie	Lietuvos vertėjus	1
Dalia Zabielaitytė apie	Gabrielį Garcíá Márquezą	7
Aleksandra Aleksandravičiūtė apie	Juozo Balčikonio tekstilę	17
Algis Zaboras apie	kompozitorių Bruno Markaitį SJ	21
Egidijus Vareikis apie	Lietuvos ir Rusijos santykius	25
Dainius Sobekis apie	Dianos Paklonskaitės poeziją	27
Lijana Štavičiūtė apie	Lietuvos sakralinę dailę	30

APORIŠKIEJI PAMAŠTYMAI APIE ATEITĮ

Egidijus Vareikis

Pirmas, dalykas patraukiantis dėmesį ir priverčiantis susidomėti prof. Gedimino Vitkaus monografija – keistas žodis pavadinime. Tai – aporija. Retai vartojamas terminas, žodis, nedažnai pasitaikantis net intelektualų leksikoje. Aporijos, kaip patyriau, neatpažino kompiuterinis lietuvių kalbos rašybos korektorius, signalizuojantis, kad tokio žodžio iš viso nėra. O tarptautinių žodžių žodynas paaiškino, jog aporija (gr. *aporia* – keblumas, išeities nebuvimas) – tai sunkiai sprendžiamas ar visai neišsprendžiamas klausimas dėl prieštaravimų jo sprendimo būde.

Pasirodo, kad pavadinime ir slypi knygos esmė. Autorius ketina įrodyti, kad Lietuvos ir Rusijos santykių perspektyva yra ne kas kita, o nesibaigianti aporija – nei dabar, nei perspektyvoje abi šalys negalės pasakyti, jog jų santykių būklė sukelia abipusį politinį komfortą.

Ne paslaptis, jog pastarieji Lietuvos santykių su SSRS/Rusija dešimtmečiai vertinami nevienareikšmiškai – nuo savigyros, jog būtent lietuviai sugriovė taip ilgai ir didelių aukų kaina kurtą pasaulinę socializmo sistemą, iki visiškai pesimistinės konstatacijos, jog Lietuva tebėra Rusijos įtakos sferoje ir niekada iš jos neištrūks, mat taip jau pasaulio didžiųjų sutarta.

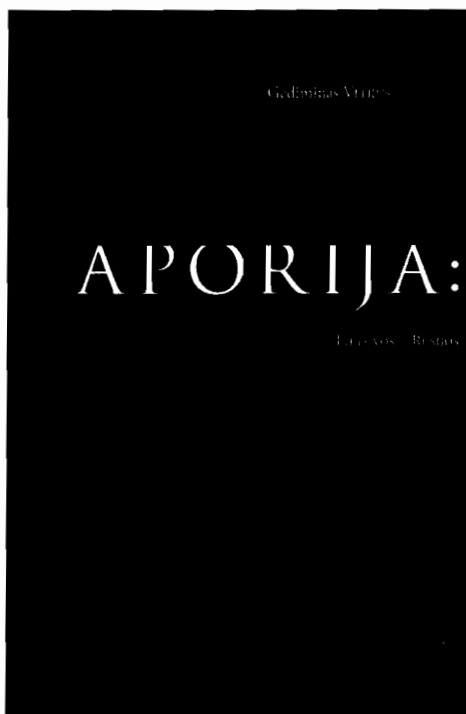
Autorius, suprantama, laikosi savos šalių santykių perspektyvos vizijos. Lietuvos santykius su Rusija jis bando iširti trijuose lygmenyse. Pirmas – tai vadinamasis nacionalinis lygmuo – dvišaliai santykiai, antras – regioninis, kuriam svarbus įtakojančias vaidmuo tenka Europos Sąjungai ir visam Europos integracijos procesui, trečias – globalus kontekstas, kuriame svarbiausia vieta tenka JAV politikai.

Tai visai logiškas ir politologiškas tyrimo metodas, leidžiantis patirti keletą dalykų – kuriame lygmenyje šalys bando spręsti problemas, kur pasiekama geresnių, o kur blogesnių rezultatų, galiausiai, kadangi jau imta kalbėti apie aporiją, kur slypi tas santykių keblumas, kas trukdo aporiją pakeisti sprendimu.

Knygą verta perskaityti dėl kelių priežasčių. Pirmia, tai politologinis traktatas, parašytas ganėtinai paprasta

ir daugeliui žmonių suprantama kalba (daugiau aporijos tipo terminų nėra), kas ne taip jau dažna politologų rašiniuose. Antra, Vitkaus tekstas atspindi vieną iš keleto paplitusių politinio mąstymo srovių, kurios stipriausias ir silpnąsias puses verta žinoti. Prisipažinsiu, mąstau ne kaip autorius, bet knygą „prarijau“ su malonumu ir kaip koks studentas palikau daug šauktukų, klaustukų ir pastabų parašėse.

Tad pasekime autoriaus pasakojimo keliais. Kalbė-

Dail. Gediminas Markauskas

Gediminas Vitkus,
DIPLOMATINĖ APORIJA: TARPTAUTINĖ LIETUVOS IR
RUSIJOS SANTYKIŲ NORMALIZACIJOS PERSPEKTYVA,
Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla,
Vilniaus universitetas, Tarptautinių santykių ir politikos
mokslų institutas, 2006, 216 p.

damas apie dvišalius Rusijos ir Lietuvos santykius po nepriklausomybės atstatymo, autorius pažymi, kad juose būta ir solidarumo kovoje prieš bendrus priešus, ir priešiško, ir labai pragmatiškų elementų. Nors Lietuvai nebuvo lengva, tačiau svarbiausias pirmųjų nepriklausomybės metų problemas su Rusija ji vis dėlto išsprendė sau palankiu būdu – Rusijos kariuomenė išvesta, tranzitas į Karaliaučių ir atgal vyksta be didelių kliuvinių, sutariama dėl sienos. Dar po metų kitų Lietuva stoja į NATO ir ES, jau viena koja Šengeno zonoje, tik per plauką neįsiveda euro... Nelabai aišku, kas čia aporiška – atsitiko taip, kaip reikėjo Lietuvai. Autorius mano, kad problema yra tik dėl laikino Rusijos silpnumo. Lietuva kartu su savo kaimynėmis strateginius uždavinius įvykdė toli gražu ne todėl, kad Rusijai to reikėjo. Rusija iš tiesų nenorėjo nei atitraukti savo ginkluotųjų pajėgų, nei leisti Vidurio Europai tapti Vakarų Europos dalimi. Jei taip, tai Rusijai sustiprėjus, ateis ir dabartinės geopolitinės situacijos revizijos metas. Lietuvai tikrai dar ne laikas nusiraminti – tikri keblumai dar prieš akis.

Kalbėdamas apie regioninį (europinį) kontekstą autorius gana pesimistiškai vertina ES galimybes derėtis su Rusija ir ją paveikti. Skyriaus pavadinime Europos vienijimasis netgi ironiškai rašomas kabutėse. Pasak Vitkaus, veningos ES politikos nėra ir greičiausiai nebus, tai leidžia Rusijai savivaliauti, naudoti energetinio šantažo (dabar jau ir kibernetinio terorizmo) priemones. Turint galvoje faktą, kad Vilnius yra bene arčiausiai išorinės ES sienos esanti sostinė, Lietuvos padėtis nepavydėtina.

Apibūdindamas globalų kontekstą autorius daug vietos (aiškiai per daug) skiria JAV politikai apibūdinti, bandydamas įteigti, kad Rusijos problemos sprendimas ar jo nebuvimas didele dalimi yra JAV rankose. Tad kad ir kaip gerai atrodytų, tačiau iš esmės yra aporiškai, o gal net tiesiog merfiškai blogai.

Autoriaus logika galutinai išryškėja paskutiniame knygos skyriuje, pavadintame „Post Scriptum“ ir, galima manyti, apibendrinančiame Vitkaus mintis. Jis mano, kad „nuo Lietuvos ir Rusijos išsiskyrimo praėjo jau penkiolika metų, bet kol kas nėra jokio pagrindo teigti, kad santykiai tarp šalių būtų tapę visiškai normalūs. Ir tai jau kelia susirūpinimą. Bet dar didesni susirūpinimą kelia tai, kad šiandien kaip niekada iki šiol darosi neaišku, kuria linkme jie plėtosis toliau – normalizacijos ar priešingai – turėsime progos stebėti atvirkštinį procesą“.

Kitoje pastraipoje galiausiai surandame ir neva istorinį tokio pesimizmo pagrindą. Anot autoriaus, ne

kas kitas, o kone žymiausias visų laikų Lietuvos istorikas Teodoras Narbutas rašė, kad Lietuvos ir Rusijos santykiuose nuo XII a. veikia „svarstyklių“ dėsnis – kai Rusija silpsta, Lietuva stiprėja, ir atvirkščiai. O dabar, autoriaus manymu, atėjo Rusijos stiprėjimo momentas. Tad mūsų laukia ištis liūdna ateitis.

Kaip jau minėjau, ne taip mažai žmonių Lietuvoje mano, jog bus būtent taip. Aš esu iš tų, kurie nesutinka su tokia, tegu ir Narbutu pridengta, politikos bei istorijos traktuote.

Santykių su Rusija problema nėra buvusios metropolijos ir kolonijos problema. Situacija gal ir būtų iš dalies aporiška, jei Rusija būtų ta pati SSRS, o Lietuva ta pati, kokia buvo išsilaisvinimo momentu. Tačiau nėra nei vieno, nei kito – situacija pasikeitė ir nebegalima žaisti taip, lyg SSRS žlugimas yra laikinas nelaimingas atsitikimas. Kita vertus, dar neaišku, ar tikrai SSRS buvo ta tobuliausia Rusijos egzistavimo forma, prie kurios šiandien jai taip norėtusi grįžti, juolab kad ir Lietuva neketina atkurti Didžiosios Kunigaikštijos. Jei dabartinė Lietuvos būklė yra istorinė klaida, tada autorius teisingas – aporija, o jeigu istorinė klaida yra Rusijos laikinas atsiradimas prie Baltijos, tada viskas kitaip.

Kad ir ką kalbėtų skeptikai, Lietuva tapo NATO ir ES dalimi. Lietuva išsprendė uždavinį, kurio ji neišsprendė bent jau paskutinį šimtmetį, ir būtų netiesa sakyti, kad sprendimas pasiektas kaimynų nuoskaudos sąskaita. Narbuto svarstyklės galiojo Lietuvos ir Maskvos kunigaikštijoms, tačiau tokių dabar nebėra.

ES ir Rusija neretai atsiduria interesų kolizijoje, tačiau tai dar nesuponuoja neišsprendžiamumo. Nes viskas būna išsprendžiama. Netgi be karo. JAV taip pat neturėtų būti traktuojama Antrojo pasaulinio karo pabaigos tipo galybe. Jos nėra nei branduolinio ginklo, nei politikos monopolininkės, nei norinčios tokiomis būti. Jei negalvotume, kad JAV nori užkariauti pasaulį taip pat, kaip buvusi SSRS, tai JAV vaidmuo pasaulyje (ir įtaka mums) būtų gerokai suprantamesnis.

Kas gi yra ta Rusijos ir buvusios SSRS strategija bei politika? Nepaprastai protingas sąmokslas, kurį sugalvojo kažin kokios genialios esybės, ar oportunistiški, proletariniai vajumi paženklininti mėginimai iš jėgos pozicijų pertvarkyti pasaulį? Ko daugiau Putino masytyme – didžiavalstybinio pasipūtimo ar tikro gudrumo? Rusijos atsigavimas irgi ganėtinai paplitęs mitas, juk šiandien ši šalis turi tiek mažai sąjungininkų, kiek neturėjo net gūdžiais stalinizmo laikais. Apie visa tai verta galvoti ir diskutuoti, o Gedimino Vitkaus knyga pagrindą diskusijoms tikrai duoda.